

SMISAO I DRUŠTVENA ULOGA KULTURNOG ŽIVOTA U ARMIJI

Kulturni život u Armiji po karakteru i ciljevima čini integralni deo takvog života naše zajednice. Istina, neke forme kulturnog života imaju specifičnu boju, ali to ne osporava činjenicu da se on u Armiji shvata kao sastavni deo celokupne kulturne politike. Otu- da su i svi procesi najneposrednije uticali na sadržaje i klimu u ži- votu Armije. Konačno, može se govoriti i o tome da je sfera kultur- nog života Armije, za razliku od drugih sfera specifičnog sadržaja — u najvećoj meri održavala neposredne samoupravne i demokrat- ske procese i odnose koji su nicali i razvijali se u društvu (sloboda kulturnog stvaralaštva, demokratska atmosfera u iznalaženju razno- vrsnih sadržaja i oblika kulturnog života, ispoljavanje ličnih sklo- nosti i sl.). Taj trend u kulturnom životu Armije vremenom će do- bijati sve šire dimenzije i uticaje, što će na svojevrstan način dina- mizirati kulturno stvaralaštvo i kulturni život u celini.

KULTURNIJI VOJNIK — ODVAŽNIJI RATNIK

Kao što je kulturni život radnog čoveka sastavni deo njegove stvaralačke, humanističko-demokratske i političke emancipacije, ta- ko je i kulturni život pripadnika Armije sastavni deo njegovog for- miranja kao potencijalnog ratnika i kompleksne dogradnje njegove ličnosti. Takva saznanja podstiču određene faktore u Armiji da se kulturnom životu pridaje sve veći značaj. Naime, orijentacija je u tom pravcu da se kulturni život shvati kao jedna od bitnih komponenti izgradnje borbenog morala i opšte osposobljenosti za savremeno ra- tovanje. Vojnik sa višim nivoom kulturne nadgradnje istovremeno postaje i kreativniji borac, što je za našu koncepcijsku orijentaci- ju svenarodne odbrane od posebnog značaja. Kulturni život ne može se shvatiti kao neka vrsta „rekreativne”, sporadične potrebe, već kao sastavni deo stvaralačke osposobljenosti za savremeniji, civilizova- niji život i kompleksno formiranje ličnosti budućih hrabrih i odvaž- nih ratnika.

Ti razlozi su podstakli potrebu formiranja novih i dogradnju postojećih specijalizovanih institucija koje će se baviti izučavanjem, usmeravanjem, programiranjem i organizacijom kulturnog života u Armiji. Istovremeno se preduzimaju opsežne mere za korišćenje naučnih, metodoloških i empirijsko-praktičnih ostvarenja i rešenja u kulturnom životu društva, da bi se stvorio čvršći oslonac za ostvarenje odgovarajućih zamisli u kulturnom životu Armije. Na taj način ostvariće se još čvršći spoj i jedinstvo kulturnog života društva i Armije, što je potpuno u skladu sa celokupnim našim društveno-političkim razvojem i orijentacijom na svenarodnu odbranu. Društvo i Armija će i na taj način biti uključeni u opšte napore daljeg društveno-političkog, ekonomskog i kulturnog razvoja. U tome je osnova integrativne funkcije kulturnog života u Armiji.

ARMIJA KAO STVARALAC KULTURNIH VREDNOSTI DRUŠTVA

Jedna od bitnih dimenzija kojom se ispoljava integrativna funkcija u kulturnom životu Armije ogleda se u tome što je Armija ne samo konzument, već i neposredni stvaralac kulturnih vrednosti društva. Ovu dimenziju potvrđuje nekoliko bitnih činjenica.

Pre svega, gledano sa istorijskog stanovišta, prve klice nove revolucionarne i socijalističke kulturne politike i kulturnog stvaralaštva koje su dale i daju pečat i savremenim kulturnim stremljenjima potiču upravo iz predratne revolucionarne borbe radničke klase i posebno iz doba oslobodilačnog rata. Revolucionarno obeležje kulturnog stvaralaštva imalo je kontinuelni nastavak i tok u mirnodopskom periodu, kulturnog života Armije i društva. Dok su u ratu kulturni život i kulturno stvaralaštvo imali specifičnu spregu u društvu i Armiji, jer je Armiju u osnovi sačinjavao naoružani narod, u mirnodopskim uslovima je osnovni ton i boju kulturnog života determinisao kulturni život društva, što je u potpunom skladu sa marksističkim pogledom na društveni razvoj i društvene odnose uopšte.

Mnogi stvaraoci, završetkom rata, činili su onu pionirsku snagu kulturnog stvaralaštva koje je kao klica novog poticalo iz rata i Armije. U mirnodopskim uslovima, dakle društvo i Armija počeli su unositi u kulturni život nove sadržaje koji su se, opet, na svojevrsan način neposredno prožimali.

Istina, u određenim sferama posleratnog kulturnog života Armije dolazila je do nešto jačeg izražaja tendencija da tradicionalizam zadrži dominantnu poziciju, što je kočilo nove i potencijalne stvaralačke snage. Međutim, opšteproklamovan i prihvaćen društveni stav o slobodi i kulturi i stvaralaštvu podstakao je mnoge entuzijaste i kulturne radnike iz redova Armije i rezultati nisu izostali. Time je još jednom potvrđena istina o integralnim tokovima u kulturnom životu društva Armije i njihovom međusobnom prožimanju u kulturnom stvaralaštvu.

Sledeća činjenica koja ističe Armiju kao stvaraoca kulturnih vrednosti društva ogleda se u tome što je ona jedna od posebno organizovanih vaspitno-obrazovnih institucija i neposredni nosilac kulturne aktivnosti i duhovnog stvaralaštva.

Naime, društvena uloga Armije u mirnodopskim uslovima ispoljava se, između ostalog, i u tome što postaje jedna od značajnih vaspitno-obrazovnih institucija društva. Sa posebno organizovanim sistemom vaspitanja i obuke s vojnicima, pitomcima, starešinama i građanskim licima, kao i sa jasno koncipiranim i usmeravanim sistemom vanarmijskog vojnog vaspitanja, Armija se pojavljuje kao jedna od najsveobuhvatnijih vaspitno-obrazovnih institucija. Pri ovome treba imati u vidu da nastavni sadržaji u vaspitno-obrazovnom sistemu obuhvataju širok spektar neposredne kulturno-estetske nadgradnje i da se sve više obogaćuju.

Samim tim što kroz vaspitno-obrazovni sistem u Armiji prolaze sve kategorije građana sposobnih za odbranu zemlje — dakle i oni koji nemaju nikakvog obrazovanja i oni koji su uspeli da steknu najviše stepene akademskih i naučnih zvanja — ostvaruje se svojevrsna integracija stečenih znanja i veština, kao i kulturnih navika u društvu, što sa sociološko-psihološkog, kulturnog i odbrambenog stanovišta ima posebno značenje. U takvim uslovima i odnosima ubrzava se proces socijalizacije ličnosti i podstiču stvaralačke potencije u kulturnom stvaralaštvu.

Ako se ovome doda da se školski sistem u Armiji nalazi u procesu reforme da bi se izravnao i što neposrednije uključio u školski sistem društva, i to je još jedna činjenica koja govori u prilog integrativne funkcije kulturnog i naučnog života u Armiji.

Na poseban način Armija se afirmiše kao stvaralac kulturnih vrednosti društva u sferi neposredne aktivnosti i duhovnog stvaralaštva. Ova delatnost je najčešća u formi vannastavnih ili slobodnih aktivnosti. S obzirom na neke specifičnosti uslova života jednog dela pripadnika Armije (vojnika, pitomaca i sl.) koji je vezan za kasarnsko-internatski smeštaj, kulturnom životu se posvećuje posebna pažnja, što stvara i određene pretpostavke i mogućnosti za kulturno stvaralaštvo. Istina, bilo bi neobjektivno tvrditi da su ti uslovi izuzetno povoljni za stvaralaštvo, ali saznanja su sve šira u tom smislu da šira podrška i solidnija organizacija u kulturnom životu i stvaralaštvu stvara pretpostavke za snošljiviji život u kasarni i za šire poduhvate za stvaralaštvo u drugim sferama armijskog života.

Vojnički i pitomački klubovi, biblioteke, čitaonice, kino-sale, niz oblika kulturno-zabavnog okupljanja (sekcije, timovi, grupe i sl.) vojnika i pitomaca čine skalu mogućnih aktiviranja mnogobrojnih kako formiranih tako i potencijalnih stvaralaca kulturnih vrednosti. Nisu retki oni koji su upravo u vreme dok su se nalazili u Armiji stvorili veoma zapažena umetnička i druga dela, učinili ih dostupnim širokoj publici i stekli značajna društvena priznanja.

Živeći, dakle, u uslovima posebnih socijalnih veza i odnosa, kao što su vojni kolektiviteti, mnogi stvaraoci su ispoljavali neposredne uticaje i davali podsticaje u otkrivanju i aktiviranju skrivenih talenata i potencijalnih stvaralaca kulturnih vrednosti.

Kulturno stvaralaštvo u vojničkim i pitomačkim sredinama ima posebnu dimenziju koja se sve više ispoljava i razvija neposrednom saradnjom sa omladinom van Armije, kao i sa ostalim društveno-političkim i radnim organizacijama. U stvari, ovo je jedna od formi integrisanja kulturnih manifestacija i stvaralaštva u Armiji i društvu. Ovom orijentacijom ne samo što se ostvaruju zahtevi moralno-političkog i borbenog jedinstva naroda i Armije, već se čini i neposredan podsticaj za kvalitativnije kulturno stvaralaštvo u redovima Armije i društva.

Zaslužuje posebnu pažnju onaj deo kulturnog stvaralaštva i stvaralaca u Armiji koji se formira na nivou stalnog sastava. Sa sociološkog i kulturno-političkog stanovišta to se može analizirati u više pravaca. Valja ukazati samo na nekoliko momenata relevantnih za temu o kojoj se govori. Naime, mnogi stvaraoci kulturnih vrednosti iz redova stalnog sastava Armije afirmisali su se na nivou profesionalnih stvaralaca u oblasti kulture. Jedan broj oficira, podoficira, vojnih službenika i građanskih lica na službi u JNA redovni su članovi profesionalnih naučnih, stručnih, kulturnih, umetničkih i drugih udruženja i saveza u građanstvu, aktiviraju se u njima, a svojim stvaralačkim doprinosima stižu zapažena društvena priznanja. Na taj način oni su najneposrednije integrisani u kulturno stvaralaštvo društva. Mnoge kulturne manifestacije u sferi književnog, likovnog, kinematografskog, muzičkog i sličnog umetničkog stvaralaštva uključuju u svoje programe i ona dela čiji su stvaraoci pripadnici stalnog sastava Armije. Nisu retka učešća i priznanja i van granica naše zemlje.

Zapaženu ulogu, pozitivne ocene i priznanja u kulturnom životu imaju i neke kulturne institucije Armije, kao što su domovi JNA, umetnički ansambli, izdavačke kuće i slični organizacioni oblici kulturno-umetničkog karaktera. Ove institucije sve više postaju integralni deo kulturnog života urbanih sredina, jedinica JNA itd. Njihovom radu i još širem uključivanju u kulturni život društva posvećuje se sve veća pažnja.

Ovih nekoliko napomena upravo daje ubedljivu sliku o Armiji kao stvaraocu kulturnih vrednosti društva i integrativnoj funkciji kulturnog života u Armiji.

Smatramo da ove činjenice treba naglasiti i zbog toga što postoje — istina ne baš mnogo raširena — shvatanja da je Armija uglavnom pasivni konzument ili „potrošačka“ organizacija kulturnih dobara, odakle se mogu crpsti finansijska sredstva za određene kulturne usluge.

SPREGA NACIONALNIH KULTURA U ŽIVOTU ARMIIJE

Naša armija je jedinstvena i najorganizovanija odbrambena snaga naoružanog naroda i čini integralnu društvenu instituciju svih nacija i narodnosti naše samoupravne socijalističke zajednice. Realizujući svoju osnovnu društvenu ulogu — zaštitu nacionalne nezavisnosti i teritorijalnog integriteta celog društva, ona postaje

neodvojivi deo naroda, utkan u sve socijalne i nacionalne društvene strukture.

Iz takvog socijalno-političkog položaja Armije proističu i određene karakteristike u sferi njenog kulturnog života. Kako u pogledu kulturnog stvaralaštva, tako i u odnosu na korišćenje kulturnih vrednosti, u Armiji se ostvaruje specifična sprega nacionalnih kultura. Razume se da ovo niti može niti treba da se shvati kao neka nadnacionalna vrednost u kulturnom životu. Naprotiv, pun smisao kulturnog života Armije može se ostvarivati samo na taj način što će se uklapati i činiti sastavni deo kulturnog života svih naših naroda i narodnosti.

Istina, kada se govori o sprezi nacionalnih kultura u životu Armije, ima se u vidu realna mogućnost za to, s obzirom na karakteristike nacionalnog sastava Armije i njen regionalni razmeštaj. Tako, npr., jedinice koje žive na teritoriji određene republike ili pokrajine imaju u svom sastavu ljude iz svih krajeva naše zemlje. Razvijajući kulturni život, pripadnici te jedinice će nastojati da se realizuju određene manifestacije koje su proizvod kulturnog stvaralaštva nacionalne sredine iz koje potiču. Time kulturni život jedinice dobija u bogatstvu i koloritu. Međutim, treba imati u vidu da će se kulturni život jedinice kao celine uklapati upravo u onu klimu kulturnog života koja postoji u okviru datog nacionalnog podneblja. Dakle, živeći u određenom nacionalnom miljeu, pripadnici Armije su u mogućnosti da se koriste veoma širokim spektrom kulturnog blaga. Ako se ovome doda razvijanje intenzivne saradnje jedinica sa odgovarajućim kulturnim institucijama i drugim organizacijama koje se brinu ili organizuju kulturni život, zaista se može govoriti o mogućnostima široke integrativne sprege nacionalnih kultura u životu Armije.

Razume se da sve mogućnosti u ovom pogledu nisu uvek iskorišćene, pa je potrebno preduzeti određene mere i izučavanja koja bi na ovom planu trebalo da daju još veće rezultate. U tom smislu nužni su napori određenih faktora u Armiji i društvu.

KULTURNI ŽIVOT, INTEGRALNI DEO FORMIRANJA LIČNOSTI

Integrativna funkcija kulturnog života u Armiji ima pun smisao samo ako se realizuje kao sastavni deo formiranja i izgrađivanja ličnosti. Uloga kulturne nadgradnje u formiranju svesti, osećanja, volje, hrabrosti, inicijative, smelosti i čitavog niza pozitivnih osobina ličnosti pripadnika Armije je od izuzetnog značaja. Čak i ona sfera vojničkog života koja prividno izgleda veoma udaljena od svakodnevnih vojničkih preokupacija i potreba (npr. vršenje unutrašnje službe), ne može se razvijati i imati pun smisao ako se ne usmerava i usklađuje sa kulturnom nadgradnjom.

Naime, ako se celokupan proces življenja u armijskoj sredini shvati kao proces socijalizacije ličnosti i ako se taj proces odvija u pravcu postizanja određenih socijalno-političkih ciljeva, to čini kompleks ljudske izgradnje uopšte u kojem kulturno-estetska kompo-

nenta uvek ima posebno značenje. Iako se nisu vršila šira sociološka istraživanja koja bi uverljivije istakla ovu činjenicu, ipak niz drugih pokazatelja potvrđuje istinu da su vojnici i ostale kategorije pripadnika Armije sa višim nivoom kulturne izgrađenosti istovremeno i stvaralačkije ličnosti, moralno-politički čvršće i vojnički kompleksnije. Tamo gde se u međuljudske odnose uopšte, kao i u proces ideološko-političke izgradnje i vojnostručne osposobljenosti unosi više elemenata kulture, gde je duhovno stvaralaštvo i estetsko vaspitanje na višem nivou, upravo tamo se mnogo brže svaka ličnost ispoljava kao subjekt, slobodnija je i više stvaralačka.

Izgradnja pozitivnih emocija na osnovama jugoslovenskog socijalističkog patriotizma i borbenih tradicija ne bi se mogla ostvariti bez neposrednog korišćenja tekovina duhovne kulture. Knjiga, film, umetnička slika, skulptura ili fotografija, muzičko delo i slična kulturna bogatstva, postaju osnovna sredstva kojim se izgrađuje ova dimenzija ličnosti. Ukoliko ličnost pripadnika Armije (ovo uostalom ne isključuje i svaku drugu ličnost) bude tako usmerena da maksimalno oseti vrednosti duhovne i materijalne kulture, utoliko će biti spremnija da uloži odgovarajuće napore da se te vrednosti očuvaju. Vojno vaspitanje, dakle, mora crpiti ovo dragoceno blago za izgradnju ličnosti budućih branilaca domovine.

*

Navedeni osvrti čine sociološku skicu, aspekt jedne dimenzije koja se formira u kulturnom životu Armije. Međutim, kompleksnija sagledavanja kulturnog života i kulturne politike u Armiji tek predstoje (održavanje simpozijuma o kulturnoj politici u JNA i sl.), pa će se i mnoga druga saznanja iz ove oblasti proširiti. U tom smislu nisu iznošeni određeni brojni pokazatelji¹ koji bi činili ilustraciju o veoma širokoj aktivnosti i značajnim rezultatima kulturnog života JNA, što traži poseban osvrt.

Osnovno je, dakle, što se pitanju kulturnog života i izgrađivanju kulturne politike u Armiji posvećuje sve veća pažnja, što se ova sfera armijskog života sve neposrednije posmatra kao sastavni deo onih procesa koji dominiraju u našem samoupravnom, socijalističkom društvu i što je celokupan pogled na ovu problematiku u skladu sa savremenim pogledima u odnosu narod—armija i koncepcijama svenarodne odbrane.

Potpukovnik
Voja VUKIČEVIĆ

¹ Samo u toku 1968. god. u organizaciji vojničkih i pitomačkih klubova održano je oko 8.000 raznih predavanja i razgovora iz raznih oblasti kulturnog života, radilo oko 3.500 raznih sekcija kulturno-umetničkog smera, održano oko 20.000 priredaba za vojnike itd. Slične rezultate u ovoj aktivnosti imali su i domovi JNA.